

Ragaszkodás „holtomiglan-holtodiglan”. Ragaszkodás a múlthoz, az emlékhöz, az értékőrző emlékezethez. Ragaszkodni a másikhoz, ha már a túlsó partról vár is. Az utóbbi években két költőnőnk egy-egy vállalkozása avatta nagy

58 Juhász Attila

„KEZEDBE ADOM HITEMET”

Gergely Ágnes:

Jonathan Swift éjszakái

lírai teljesítménnyé a készülődés, a ragaszkodás, az emlékidézés érzelmi-gondolati tartományainak egyedi hangvételő megszólaltatását. Takács Zsuzsa versciklusa, *A test imádása* és Gergely Ágnes szemlélendő kötetének darabjai nem az élethelyzet és a témaválasztás drá-

maisága miatt bírnak nagy erővel, nagy hatással; a lényeglátás bölcsessége és a letisztult emóciók intenzitása az, ami sugárzóvá teszi ezt a fajta líraiságot. És aki már látta-hallotta is a szerzőket, mosolyuk sejtelmes egyszerűségét, hangjukban az izzó, szuggesztív csöndek, az egyszerre maga is több eséllyel bír a szó hihetetlen erejének megélésére.

Gergely Ágnes életművének ismerői számára kevésbé lehet meglepő a kötet címadása, mint annak, aki csak alkalmilag keresi a java költészetet. Az angol irodalom iránti kötődése, műfordítói munkássága motiválhatta részben erre a választásra, illetve azokra a klasszikusan evokatív vagy szereplírai módszerekkel megalkotott szövegekre, amelyek főként a negyedik, a záró ciklusban csatlakoznak ehhez az utalásrendhez. Viszont ha a címet mint élethelyzetre való utalást tekintjük, értelmezéséhez hozzátartozhat a gyötrelmes-felemelő készülődés személyes aktualitása éppúgy, mint a versekben több helyütt is költő- és művészsorsokkal szemléltetett, kegyetlenség-koron átívelő, máig ható kilátástalanság-képzet.

Érdemes pár szót ejteni még a puritán mód szürreális borítóképről, mely jól illeszkedik a cím és a címértelmezés térbeli-időbeli dimenziótágításához. (Adalékul még: a versek felének címében is ott vannak a lokális-temporális viszonylatok kiterjesztésére utaló szavak, utóbbiak nagy többségének esetében a múlt időkre, az időmúlásra, illetve az örök idejűségekre vonatkozó hangsúlyokkal.) Köves út halad a túlsó part irányába, illetve felfelé, a végtelenbe, a felhőkbe, egyszerismind a testetlen fény felé („megy a vers az ítélet felé”), s az úton, illetve az útból kinő egy zöld lombú, életerős fa – talán a tiltott-megkóstolt gyümölcs fája, szervesen illeszkedve a szövegekbe is beszótt sok biblikus motívumhoz, híven a szerző hiteles beavatottságához, igaz tudásához. Aki ezen az úton indulhat el, azt hitének reménye, ereje élteti és vigasztalja. Meglep talán vele a szerző, amikor egyik versében (*A fák alatt*)

az édeni újratalálkozás helyszínéül villás ágú baobabfákról tesz említést, de a kontextusnak lényegibb eleme, hogy e sajátos életjel-kép, élet-jelkép szöges ellentéte a beckett-i, godot-i útmenti fa szimbólumának. A kor emberében persze, s így Gergely Ágnesben is ott él a bizonytalanság, a kétely, melynek agnosztikus vetületet is mutató kettőssége vagy éppen 59 szkepszise is szóhoz jut néhol a versekben, ám az életterhek, személyes tragédiák, illetve a kímélet és kegyelem nélküli, emberségre vak világ gyötretéseinek elviseléséhez, a megtisztult felülemelkedéshez olyan éthosz és humánus segíti a lírai ént, melynek itt is hangoztatott értékei a hit, a szeretet, az áldottá avató szerelem, *Az irgalom*.

A hátsó borítóra szánt kötetjellemezés kiemeli a négy ciklus különböző személyekhez való köthetőségét, de bizonyára jótékonyan segíti az olvasói tájékozódást, hogy egy a megjelenést követő interjúban (Mátraházi Zsuzsa: *A csend hangjai*. Beszélgetés Gergely Ágnes legszemélyesebb könyvéről – *Könyvhét*, 2011/2.) maga a szerző ad mindehhez hitelesítő kapaszkodókat, ha csak finom utalások erejéig is. Ferencz Győző kötet szemlélő írása (*Kóda – Holmi*, 2011/2.) ugyanakkor jogosan állapítja meg, hogy a „kirajzolódó arcképek” egyáltalán nem kontúrosak (a borítószöveg szerint a „mintegy a főszereplő bemutatásaként” szerepeltetett ciklusnyitó darabok egyike – ld.: Főnői hajósok – ráadásul kifejezetten korfestő jellegű szöveg), vagyis az intimitás megőrzése mellett szerzőnk inkább a szerepszerű vagy áthallásos megszólalásokba applikálta a személyes vonatkozásokat, melyek többségükben valamely emlékidéző gesztusok, illetve pillanatok. Amúgy ciklusspecifikus jegyekről szemléleti, érzelembeli, stílári értelemben sem igazán beszélhetünk, a kötet e téren egységes képet mutat, habár feltűnhet például a második verscsoportban az arc-motívum hangsúlyos jelenléte. Inkább formai modulációkról beszélhetünk a ciklusok arculatát összehasonlítva: az utóbb említett füzérben érzékelhető a tagadások hangsúlyosabb szerepe, a harmadik ciklusban a „deszerketek” és a megszólító nexus arányának megnövekedése, vagy az, hogy a szívritmusra lüktető jambikus metrumok éppen az evokációt és szereplírikus megszólalást legnagyobb mértékben alkalmazó utolsó részben válnak egyre szabálytalanabbá, zaklatottabbá.

A borítószöveg hivatkozásain túl egyébként is feltűnik az olvasó számára a ciklusnyitó darabok kiemelt fontossága, melynek egyfajta formai jelzése a kurzivált szedésmód alkalmazása lehet. Úgy vélhetjük, ezek éppen a legszemélyesebb (baráti, szerelmi) kapcsolatok emlékképeit legközvetlenebb módon felvillantó opusok, melyek többnyire a vallomásos intimitás jellegét hordozzák. Amiatt is kulcsszerep jut ezeknek a verseknek, mert mindegyikük átvétel egy-egy korábbi kötetből, így új közegükben szerepelvén egyszerre új

kontextust kapnak és teremtenek a ciklusbeli, közelebbi-távolabbi szomszédságban. Mindez ráadásul árnyalhatja az adott művek teljes életműbeli komplex jelentését és viszonyrendszerét is, amiből a szerzői tudatosság nyomán arra következtethetünk (ezt több korábbi kötetben a versek módosult vagy 60 változatlan újraközlései is alátámaszthatják), hogy szerzőnk fontosnak tartja időnként újraszemlézni és aktuálisan árnyalva újraértelmezni a nyitottságukban és fontosságukban erre készenlétben álló darabokat.

A ciklusnyitányok kontextusteremtő szerepe nem feltétlenül jelent direkt irányvonal-kijelölést a poétikai eszköztár vagy az érzelmi-gondolati vonulatok tekintetében, de érzékelhető egy olyasfajta architektúra is, amely a szakaszlezásra fókuszál, különösen a második verscsoport (*Az állomás*) esetében, ahol a szentenciózus szöveg- és cikluszárlat (ld: *Föníciai este*) mintegy retorikai végpontja és magaslata is a sorozatbeli szövegelőzményeknek. (Egyébként a szövegek kétharmadára jellemző a kontrasztos, poentírozó-összegző befejezés.) A valahonnan-valahová folyamatok leképeződésének szintén tudatos elemeként említhetjük meg az egyes ciklusokon belüli kronologikus keletkezésrendi struktúrát és annak évszámok szerinti állandó nyomon követhetőségét, amely közvetve kiegészítheti a borító kapcsán is említett út-szimbolika kelléktárát. Nyitottság és zártság, független keletkezés és tudatos kapcsolatrendszer-építés érdekes dialektikáját tapasztalhatjuk mindezekben.

A nagykompozíció sajátosságain túl érdemes megvizsgálni az egyes szövegstruktúrák jellegzetességeit is. A többnyire klasszicizáló nyelvi-formai jegyek egyikeként tetten érhető, hogy Gergely Ágnes leggyakrabban a sorhosszhoz igazítja versmondattanát, ami egyrészt fegyelmezett formakezelésre vall, ugyanakkor viszont sokszor rövidre (olykor túl rövidre is) zárja a kontextust, más szóval töredezett, kihagyásos szerkezeteket eredményez e módszere. Ennek poétikai motivációi között említhető a kortársi-korképi széttörtség-élmény csakúgy, mint a lírai én asszociatív kép- és gondolatszövvé attitűdje (kiegészülve a szerző korokat és kultúrákat széles spektrumban megidéző ismereteivel, utalásaival), illetve mondandójából adódóan érzelmi felzaklatottsága. Összességében e téren is kettősség mutatkozik, mely egyrészt a kimondásvág-elhallgatás, koncentráltság-fellazítás, másrészt pedig a fegyelem és hagyománykövetés párhuzamos ellentéteiben érvényesül, néhol komolyan próbára téve az olvasó együtt haladási képességét. A nem ritkán epikus jellegű tartalmak, valamint a tragikumba hajló drámaiság meghatározó jelenléte és a szerző által a címadásban is kulcsszóvá tett ráutalás (*Ballada*) egyaránt erősítik a szaggatott szövedékű textusok műfaji karakterét.

A balladás jellegből adódóan is magyarázható, hogy kötetyszerű felbukkannak romantikus stíluselemek, elsősorban a szókészlet (kulcsszók, erős és szélsőséges érzelmeket is tükröző kifejezések) és a képalkotás terén,

illetve a retorikus alakzatok kiemelt szerepének köszönhetően. A klasszicizáló jegyeket is mutató formaiság, műgond tervszerű disszonanciákkal „egészül ki” például a rímhangoztatás és –elhelyezés alkalmankénti megdöccentése által (legszembeütőbben a *Föníciai hajósok* című versben), és a kötet erényeit gyarapítják azok a kontraszthatások is, amelyek pl. *A cella-* 61 *mély* Pilinszkyre, Nemes Nagyra emlékeztető szikárságából vagy éppen a *Fuga* realiztikusságából, köznelvközeli közvetlenségéből adódnak. Gergely Ágnes egyébként mindenütt megoldja a közvetlen hatás keltését, a szövegek ereje akkor is átsugárzik, ha fogalmibb, szentenciózusabb nyelvet használ. Külön figyelmet érdemel *A tengersiz* című költemény, mely egy látszólag könnyű és mechanikus tükörszöveg-szerkezetet hoz működésbe, de olyan bölcsellett, melynek mélységét és finomságait már ezen a rafinált egyszerűségeen túl, az árnyalatnyi különbségek felfejtésével érthetjük meg.

Az említett vers annak apropóján is többletfigyelmet érdemel, hogy a kötet egyik fő problémafelvetésének szemléletes kulcsműveként azonosíthatjuk. Azaz: megőriz vagy elbizonytalanít-e a múlt visszakeresése, az élmények visszaidézésére törekvő emlékeztető. Idő és felidézhetőség, életút és elrendeltetés, a múlthoz való ragaszkodás és az elvágyódás örök időkbé, személyes mulandóság, apokaliptikus korvégzet és megtartó hit dilemmái és bölcs bizonyosságai sorakoznak fel e költemények gondolatrendszerében. A memento, az emlékezés, a megőrzés nemcsak a személyes érzelmek és kötődések révén fontos program a költő számára („öriznem kell az illatot / magamban”), hanem az értékvédelem és –stabilitás, a humánus erősítése szempontjából is nélkülözhetetlen tényezők, melyek nem hogy kívülállóvá tennék a kegyetlen, büntudat nélküli, irányvesztett, elvakult kor írástudó szemlélőjét, hanem már-már profetikusan szószólójává lesz ő a tisztaság, a szeretet hitének, örök értékeinek (ld. *A prédikátor álma*, *Lucy Gray emléke*, *Dániel*), illetve a még csak transzcendens szférához kötődő elszámolásnak-számvetésnek, új életre készülésnek (ld. *Barlangi rajz*).

Hogy a kötet maga is vitathatatlanul a költészeti és etikai értékek jelentős megtestesülése, azt mi sem tanúsíthatná jobban, hogy a „szakmai elit” elismeréseként 2011 nyarán szerzőnk elnyerte vele a Szépírók Társaságának Díját. Szakmai bemutatása is nagyrészt olyan nevekhez köthető, akik már megszólalásukkal kifejezik nagybecsülésüket. Impozáns életmű impozáns részének szemlézése szinte mindenütt a nagylátószerű vizsgálódást hozza magával, érthetően, s e folyamat talán egyre inkább az átfogó jellegzetességek számbavételére törekszik majd a továbbiakban, pedig Gergely Ágnes költeményei rendre felmutatnak olyan lokális sajátságokat is, amelyekre érdemes lenne nagyobb figyelmet fordítani az elemzőknek.